

A piac színtere a XIX. század végén: vásárcsarnokok Budapesten

A vásárcsarnoknak, mint épülettípusnak és intézményrendszernek a története mindenhol a városi fejlődéshez kapcsolódik.¹ A középkorban többek között arról lehetett megállapítani egy településről városi rang mivoltát, hogy rendelkezett-e vásártartási joggal, amit rendszerint a király adományozott. A vásár nemcsak rangot, hanem jövedelmet is jelentett: a vámok és az adók gazdagították a rang adományozóját és élvezőjét.²

A kereskedelmet szolgáló létesítmények a legrégebbi közösségi épületek közé számítanak az építészet történetében.³ A vásár helye lehetett templom körül, épületektől körülvelt téren, de lehetett a városokhoz tartozó mezőn, utak találkozási pontjánál. A lényeg, hogy mindenki által használható, könnyen megközelíthető területről legyen szó.⁴

Hosszú évszázadokon át a piac és a vásár alkalmas volt arra, hogy az élelmiszer elosztás helye legyen. Az áru ide nem messzi földről, hanem a város környezetéből érkezett egy-egy lakóközvet ellátását biztosítva. A polgárosodással, a városi élet kialakulásával azonban elszakadt egymástól a mezőgazdasági termelés és a fogyasztás. A többmillió városok kialakulásával újfajta szervezett keretokról kellett gondoskodni. A lakosság létszáma olyannyira megnövekedett, hogy a település és a környék már nem tudta ellátni a városiakat.

A korábbi kereskedelmi létesítmények erre nem voltak alkalmasak.⁵

Legalább ilyen fontos szempont volt az is, hogy a feudális jogrend szétbomlása után olyan bevételi forrásokról kellett gondoskodni, amelyek jogszerűen, kalkulálhatóan és ellenőrizhetően illeik meg az államot és a várost. Emellett a közlekedés fejlődésének köszönhetően a vasút és a gőzhajó egyre messzebbi helyekről tette lehetővé a beszállítást. Ehhez azonban meg kellett szervezni az áru fogadását, elosztását, nagybani értékesítését és minőségi ellenőrzését, továbbá ki kellett építeni a megfelelő kiskereskedelmi hálózatot. A hagyományos piaci infrastruktúra nem tudta ezt a lehetőséget kihasználni, hiszen tárolásra, raktározásra nem nyújtott lehetőséget, ezért a korábitól teljesen különböző intézményrendszer kellett megszervezni és felállítani.⁶ A megoldást ezekre a követelményekre és igényekre a vásárcsarnok ideája jelentette, ami tisztán tartható, jelentős tárolási lehetőséggel rendelkezhet, a bejáratai révén a beszállított árumennyiség ellenőrizhető, adóztatható, vasúti, folyami közlekedés csatlakozási pontjára telepíthető, s így egyfajta újraelosztó helyként is működhet, valamint lefedettsége az időjárástól függetlenül folyamatossá teheti a forgalmat.

Európa legjelentősebb városaiban ezért épült ki a városiakok ellátását szolgáló vásárcsarnokok hálózata. A XIX. században színre lépő vásárcsarnokok nem egyszerűen

¹ Nagy Gergely: Budapesti vásárcsarnokok a századfordulótól napjainkig 1997. 7. oldal

² Gerő András: Piac a csarnokban, In: Lehel (tér - piac - vásár - csarnok) szerkesztette: Csordás Gábor, 2003. Jelenkor Kiadó 39. oldal

³ Nagy Gergely: Budapesti vásárcsarnokok a századfordulótól napjainkig 1997. 7. oldal

⁴ Gerő András: Piac a csarnokban, In: Lehel (tér - piac - vásár - csarnok) szerkesztette: Csordás Gábor, 2003. Jelenkor Kiadó 39. oldal

⁵ Nagy Gergely: Budapesti vásárcsarnokok a századfordulótól napjainkig 1997. 7. oldal

⁶ Gerő András: Piac a csarnokban, In: Lehel (tér - piac - vásár - csarnok) szerkesztette: Csordás Gábor, 2003. Jelenkor Kiadó 40. oldal

fedett piacok: a nagyvárosokban olyan épületek építése vált szükségessé, ahol az ősi funkció, az élelmiszervásárlás tereit az új követelményeknek megfelelően alakították ki.⁷

Ma már nehéz pontosan kideríteni, hogy legkorábban hol vetődött fel a vásárcsarnokrendszer kiépítésének gondolata. Ami biztos, hogy Franciaországban nyúlnak vissza a legmesszebbre a gyökerei. A lakosság élelmiszerellátása itt egyre nagyobb nehézségeket jelentett. A városokban csak távolabbról hozott élelmiszerekkel lehetett a szükségleteket kielégíteni. Éhínség idején a súlyos helyzettel sokan vissza is éltek, és ez természetesen az élelmiszer drágulásához vezetett. Különösen nagy éhínség és drágaság volt Franciaországban 1740 és 1784 között, ezért I. Napóleon alapvető feladatának tekintette a biztonságos élelmiszer-ellátás megszervezését.⁸ Ő alapozta meg a vásárcsarnok intézményrendszerének felállítását, a megvalósítást azonban nehezítette, hogy az ő korában még nem álltak rendelkezésre azok a viszonylag olcsó technikai megoldások, amelyek nagy számú terek gazdaságos befedését tették volna lehetővé.⁹

Emiatt, jóllehet a vásárcsarnoknak vannak előzményei – az ókori Róma vásárcsarnokai, a középkori posztócsarnokok, az iszlám világ bazárjai, stb.-, azt a XIX. századi ipari fejlődés hívta életre. Ez ugyanis olyan nagy fesztávolságú tér, amelyet kizárólag az ekkor megjelenő új építési anyagok – a vas és vasbeton- alkalmazásával, nagy üvegfelületekkel kombinálva lehetett építeni. Ez az új technológia új funkciójú épületek (pályaudvarok, gépcsarnokok, kiállítási pavilonok) létesítését is segítette. Közéjük tartozik a vásárcsarnok is, amely a XIX. század egyik legjellegzetesebb épülettípusa.¹⁰ Párizsban 1854-1866 között kilenc csarnok épült fel, és az ötlet más európai nagyvárosokban is sikert aratott: London, Berlin, Lipcse, Drezda, Bécs, Barcelona, Ravenna is megépítette a maga vásárcsarnokait.

Budapest viszonylag hamar alkalmazta a technika új lehetőségeit, 1877-ben a Nyugati pályaudvar, 1884-ben a Keleti pályaudvar épült ezzel a technológiával, az első vásárcsarnokok azonban később, 1897-ben épültek meg.

Buda esetében a XIII. századtól esik szó vásárokról, Pest első vásári engedélyét a XIV. század végén kapta meg, Óbuda a XIX. század elejétől bírt vásártartási joggal.

Az 1873-tól egységesült főváros vezetése az európai nagyvárosok igazgatását követve egyre inkább a hatékony kommunális szolgáltatásokra és beruházásokra kiterjedő aktív várospolitikába, tudatos várostervezésbe kezdett.¹¹ A csatornázás, vízszolgáltatás, közegészségügy, infrastruktúra kiépítése után, megkésve hozta létre a közellátás korszerű formáit jelentő vásárcsarnokokat, jóllehet a főváros gyors ütemű növekedése az 1890-es évekre oda vezetett, hogy 44 piac biztosította a hétszáz ezres város élelmiszerellátását, amelyeken 4-8 ezer árus kínálta portékáját. A piacokon korántsem uralkodtak paradicsomi állapotok: legtöbbször nem volt víz, egymás mellett árulták az állatokat és az élelmiszereket, a higiéniai állapotok meg sem közelítették a tisztiorvosi előírásokat. Emellett mintegy tízezer házaló vitte közvetlenül a lakóhelyre az élelmiszert.

⁷ Nagy Gergely: Budapesti vásárcsarnokok a századfordulótól napjainkig 1997. 7. oldal

⁸ Nagy Gergely: Budapesti vásárcsarnokok a századfordulótól napjainkig 1997. 7. oldal

⁹ Gerő András: Piac a csarnokban, In: Lehel (tér - piac – vásár - csarnok) szerkesztette: Csordás Gábor, 2003. Jelenkor Kiadó 40. oldal

¹⁰ Nagy Gergely: Budapesti vásárcsarnokok a századfordulótól napjainkig 1997. 7. oldal

¹¹ Varga Judit: Vásárcsarnokok a századfordulón. Az élelmiszer-ellátás változó funkciói Budapesten a századfordulón, In: História 2000/1. szám 22. oldal

A nagyvárosiasodás, az iparosodás olyan népességkoncentrációt hozott létre, amely elengedhetetlenné tette a köztisztasági megfontolások előtérbe kerülését, hiszen beláthatatlan következményekkel járhattak az esetleges járványok.¹²

1891-ben egy központi és hat kerületi csarnok felépítéséről döntöttek. A vásárcsarnokok építése a Millennium ünnepségekre készülő főváros nagyberuházásainak sorába illeszkedett.

1896-ban a Millennium megünneplése ugyanis lényegében három pillérre épült. Az első pillért a civilizatorikus, infrastrukturális beruházások adták. A második pillért a szimbolikus tartalmú nemzeti önkifejezés jelentette, ami főként emlékműben, kiállításban realizálódott. A harmadik pillért a ceremóniális rész adta, ami egyfajta ideologikus nyomatékot biztosított az egész rendezvénysorozatnak. A három vonulat sokszor egymásba játszott, de a fenti felsorolás fontossági sorrendet is jelentett.¹³ Maga a főváros 1896-ra kívánta időzíteni öt vásárcsarnok átadását, ami aztán 1897-re be is következett.

A központi vásárcsarnokra nemzetközi tervpályázatot írtak ki. Hosszas keresgélés után három lehetséges terület került szóba: a régi sóház telke, a Boráros tér és a közraktárak területe. Végül a vámház épülete mögötti sóháztelket jelölték ki az épület helyszínéül, amire azért esett a választás, mert a hely közelébe meglévő piac volt, a területet négy út határolta, könnyen kiépíthető volt a vasúti csatlakozás, az alagút létesítése a Dunával, és ez volt a legolcsóbb, mert a főváros rendelkezésére állt. Egyetlen ellenérv az volt, hogy kicsi volt a rendelkezésre álló telek.

A pályázóktól jól megközelíthető, szabadon álló épületeket kértek. A bírálatnál a beépített terület nagyságát, a standok általános elrendezését, a karzatok kialakítását, a lépcsőket és az épületszerkezetet értékelték. A teljes épületet alá kellett pincézni, követelmény volt a minél kedvezőbb természetes megvilágítás, 5-600 négy nm-es árusítóhely létesítése, 3-4 nm-es lift kialakítása a függőleges irányú áruszállításra. A rakparthoz alagúttal kellett kapcsolódnia, és a vasúti összeköttetés megtervezése is a pályázó feladata volt. A tervekírás kikötötte, hogy a csarnoképület tartóváza vasszerkezetes legyen, ennek elsősorban tűzvédelmi okai voltak, továbbá ez tünt a leggazdaságosabb megoldásnak is. A csarnoképítés mintájául elsősorban korabeli német példák lebegtek a megbízók (akik közül többen is tanulmányutakat tettek az európai csarnokok megtekintésére) szeme előtt: mindenekelőtt a berlini, lipcsei és frankfurti vásárcsarnoké. Kiemelt bírálati szempont volt, hogy az épület legyen tartós, célszerű és takarékos.

A kilenc beérkezett pályaműből a hazai és nemzetközi szaktekintélyekből álló zsűri eredetileg három pályamunkát is ez első helyre emelt: Escande és Gourmez párizsi építészek, Anger, Hogner és Preil lipcsei tervezők, valamint Pecz Samu műegyetemi tanárnak a pályázatát. A megbízást végül Pecz Samu kapta meg, a Nagyvásárcsarnok építése 1894-ben kezdődhetett meg. A csarnok építési munkálatait tételenként versenyeztették. A kivitelezők között a kor híres iparosait találjuk.

A két évig tartó építkezést több incidens is megzavarta: A munkában résztvevő magyar kőfaragók például több hónapig sztrájkoltak, az elleni tiltakozásul, hogy a kivitelező cég nagy számú cseh és olasz munkást alkalmazott, csökkentve ezzel a hazai munkások esélyeit. 1896. június 30-án, 10 nappal az épület átadása előtt a majdnem teljesen elkészült Nagyvásárcsarnokban tűz keletkezett, amely iszonyú rombolást végzett. A tűz okára a közel

¹² Gerő András: Piac a csarnokban, In: Lehel (tér - piac – vásár - csarnok) szerkesztette: Csordás Gábor, 2003. Jelenkor Kiadó 40. oldal

¹³ Gerő András: Két millennium Magyarországon, In: Mozgó Világ 2002/8. szám 16. oldal

egy évig tartó vizsgálat sem tudott fényt deríteni. A feltételezések szerint a baleset háttérben emberi mulasztás állt.¹⁴

A kerületi csarnokok megépítése része volt a város közellátásának javítását célzó programnak.¹⁵ A Hold utcában, a Rákóczi téren, a Klauzál téren és a Hunyadi téren, valamint Batthyány és Döbrentei téren tervezték megépíteni a hat kerületi csarnokot. Közülük négy (a Hold utcai, a Rákóczi téri, a Klauzál téri és a Hunyadi téri csarnokok) a központi vásárcsarnok létrehozásával párhuzamosan készült el és a központi csarnokkal egyszerre nyílt meg. A megnyitó ünnepségét 1897. február 15-én tartották meg, a megnyitóbeszédét Bánffy Dezső miniszterelnök mondta el. A megépült négy kerületi csarnokot ugyanolyan technológiával építették meg, mint a központit. A Hold utcai és a Hunyadi téri csarnokokat Czigler Győző, a Rákóczi és a Klauzál térieket Rozinay István és Kluzinger Pál fővárosi mérnökök tervezték.

A mai Battyhány, akkori Bomba téren álló csarnokot öt évvel később, 1902-ben adták át, a Döbrentei téri csarnok nem épült meg.

Az 1897-ben megnyitott öt csarnok üzemét és szervezetét – törvényi rendelkezés híján – a fővárosi tanács szabályrendelet útján állapította meg. A szabályrendelet tisztázta a vásárcsarnok rendszer fogalmát: közigazgatási, közigazgatási és közegészségügyi intézményről beszélt, melynek csak "alkatrészeit" jelentették a központi és a kerületi csarnokok.¹⁶

A központi csarnokba a Csepel-rakpartról vasút szállította az árut, az alsó rakpartról az alagúton át érkezett áru a vásárcsarnok pincéjébe, a parti kikötőbe érkező árut pedig kézi kocsik segítségével hordták be. A vámház-körúti főbejárónál továbbá széles kocsúút ment be, mely az egész csarnokon áthaladva, a központi csarnok belső terét két részre osztotta. A keleti oldalon a kiskereskedők kaptak helyet, a nyugatira a nagykereskedők standjait telepítették. A húsosok a Pipa utcai fronton a fal melletti zárt pavilonokban árusíthattak, amelyeket oldalról sodronyhálószerűen rekesztettek el egymástól. A tisztán tarthatás végett a falak átlagosan 2 méter magasságig fehér fajszenyő burkolattal látták el. Ezek, valamint a szabadon álló hús-árusítóhelyek 4,5-5 m területűek voltak. A helyiségekben márványlappal fedett fiókos tölgyfaasztal volt a fő berendezés, amit mérleg és a mennyezeten a hús felakasztására szolgáló vastartókeret egészítették ki.

A húsosok és a középső kocsúút közötti területen helyezkedtek el az épület hosszában a zöldség, sajt, vaj, gyümölcsárusok, legvégén a halasok, akik tölgyfa tartályokból árultak. Hátról, a földszinten a főcsarnoktól elkülönítve baromficsarnok zárta le az épületet.

A kiskereskedő réteg megszilárdítását és összetartozásának megerősítését célozta a névvel és számmal ellátott árusítóhelyek felett elhelyezett cégtábla.

A pincében hűtőkamrát helyeztek el a hosszabb raktározásra szánt, vagy könnyen romló élelmiszerek tárolására. A hűtőgépek hajtására, a liftek működtetésére, a villanyvilágításra, a főváros a csarnok pincéjében külön géptelepítést és kazánházat rendezett be.

A központi csarnok négy határfala mentén átlagosan hatméternyi magasságban a földszint felett hat méter széles karzat készült. Ezek a részek a vidékről érkező élelmiszereken kívül háztartási cikkek, rövidáruk eladására lettek berendezve, a Vámház-körút felé eső részre pedig virágvásár lett tervezve.

¹⁴ www.csapi.hu / csarnoktörténet

¹⁵ Nagy Gergely: Budapesti vásárcsarnokok a századfordulótól napjainkig 1997. 57. oldal

¹⁶ Varga Judit: Vásárcsarnokok a századfordulón. Az élelmiszer-ellátás változó funkciói Budapesten a századfordulón, In: História 2000/1. szám 23. oldal

A földszinten továbbá a főfelügyelői hivatal helyiségei, vendéglő, vásárrendőrség, őrszoba, egészségügyi szoba kapott helyett, az emeleten a könyvvezetés, az irodaszemélyzet és a hatósági közvetítők.

Az I. számú, központi csarnok tehát az élelmiszer-nagykereskedelemnek is a központja volt, egyedüli beszerzési lehetősége a többi csarnoknak, fő forrása az intézmény igazgatási körébe tartozó utcai piacoknak, sőt még egyes bolti üzleteknek is. A csarnokok szolgálati, üzemi és gazdasági felügyeletét a főváros tanácsa által felállított Vásárcsarnok Bizottság látta el.¹⁷

A közellátásban a legnagyobb változást a hatósági közvetítés intézményének megszervezése jelentette. A hatósági közvetítők feladata a vidéki termelő által a központi csarnokba küldött áru mielőbbi értékesítése és a beküldővel való mihamarabbi elszámolás volt. A megérkezett, gondosan becsomagolt küldeményt a főfelügyelő az illetékes hatósági közvetítővel kiváltatta, aki a termék közfogyasztásra való alkalmasságának megvizsgálata után nyilvános árverés útján eladta az árut. Az árveréseket vásári időben tartották, kezdetét harangszóval jelezték. Minden közvetítő köteles volt árverési jegyzéket vezetni, amin fel kellett tüntetni az áru tulajdonosának nevét, lakhelyét, az áru beérkezésének napját, az áru nemét, mennyiségét, minőségét, az árverés óráját, az elért árat és végül a vevő nevét és lakcímét. A közvetítésért szedhető legmagasabb díj az eladási ár maximum 8%-át tehetette ki.¹⁸

Az intézmény 1897. április végétől hivatalos lapot adott ki Vásárcsarnok Értesítő címmel, amelyben hetenként kétszer (csütörtökön és vasárnap) tájékoztatták a termelő és fogyasztó közönséget a hivatalos közegek által megállapított árakról, az ország különböző részein megtartott nagyobb vásárokról és a fővárosi állatvásárok forgalmáról. Az újság szakírásai által intenzívebb termelésre buzdított, ugyanakkor figyelmeztetett a "nem eléggé méltatott" élelmiszerek termesztésére. Egyidejűleg propagálta a helyes és korszerű csomagolástechnika alkalmazását.¹⁹

A budapesti vásárcsarnokok szervezete szemléletével kedvezően hatott az egész ország élelmiszertermelésére.²⁰ Nem csak a nagykereskedelmi árrést szabályozták, hanem az áruküldés rendjét, az áruk csomagolását és a hordárok tarifáját is, valamint higiéniai előírásokat vezettek be. A vasút 10% kedvezménnyel szállította a vásárcsarnokba címzett árut.

Szabályozták az eladók viselkedését is, a hajdani hangoskodó, árukínálgató, vevőt csalogató kofamagatartást kitiltották a csarnokokból, mindennemű kiabálással, énekléssel, füttyüléssel és káromkodással együtt. Csak tisztán öltözött, betegségben nem szenvedő egyéneknek engedélyezték az árusítást.²¹ A bérlőket kötelezték áruhelyeik tisztán és rendben tartására. Mindezen intézkedések miatt sokan siratták a piac régi, elveszett hangulatát.

¹⁷ Varga Judit: Vásárcsarnokok a századfordulón. Az élelmiszer-ellátás változó funkciói Budapesten a századfordulón, In: História 2000/1. szám 23. oldal

¹⁸ Varga Judit: Vásárcsarnokok a századfordulón. Az élelmiszer-ellátás változó funkciói Budapesten a századfordulón, In: História 2000/1. szám 23. oldal

¹⁹ Varga Judit: Vásárcsarnokok a századfordulón. Az élelmiszer-ellátás változó funkciói Budapesten a századfordulón, In: História 2000/1. szám 24. oldal

²⁰ Nagy Gergely: Budapesti vásárcsarnokok a századfordulótól napjainkig 1997. 46. oldal

²¹ Varga Judit: Vásárcsarnokok a századfordulón. Az élelmiszer-ellátás változó funkciói Budapesten a századfordulón, In: História 2000/1. szám 23. oldal

A vásárcsarnokok megnyitásával egyidejűleg megszüntették a IV., V., VI., VII. kerületek köztéri piacait, betiltották a járva-keelve árusítást és a házalást egyaránt. A hatóság minden rendelkezésére álló eszközt megpróbált felhasználni, hogy Budapest vásárlóerejét bekényszerítse a csarnokokba. A nyitvatartási időt a megszokott utcai kereskedés idejéhez igazították (nyáron 5-12-ig, télen 6-12-ig), újdonságként német mintára bevezették a délutáni nyitvatartást (16-19-ig, ill. 16-18-ig). A legélénkebb vásárlás a régi hetipiacos napokon, keddenként és péntekenként történt.²²

Az 1897-ben átadott központi Nagyvásárcsarnok teljes mértékben beváltotta a hozzá fűzött reményeket. A városnak jelentős bevételei keletkeztek, az áruforgalom 1897 és 1912 között megnégyszereződött, és az ország olyan területei is bekapcsolódtak az ország ellátásába, amelyek korábban kívül rekedtek a beszállítói körön. A város egyenletes és főleg olcsó élelmiszerellátását azonban így sem lehetett megoldani.

A városvezetés kénytelen volt elismerni az áruhelyek bővítésének szükségességét, a bérleti díjak magas voltát, a meglévő, annak idején kevésbé átgondolt szabályok hiányosságait. (Pl. tilos volt a villamosan vagy bármely más közlekedési eszközön élő állatot szállítani.) Napirendre került a meglévő csarnokok kibővítése, illetve újak létrehozása.²³

A nagybani piac óriási területet követelt. Több elképzelés is született a helyhiány megoldására, többek között a közraktár épületek csatolása, további kerületi csarnokok építése, a nagybani kereskedés új helyre költöztetése, de ugyanígy a kiskereskedelem kiköltöztetése is. Mivel a terjeszkedő várost szétszabdalta a vasút, volt olyan elképzelés, hogy a Nyugati pályaudvart kellene kitelepíteni, és az üresen maradó épület adhatna otthont az új központi vásárcsarnoknak.

A megvalósításig azonban az állandósult drágaság, a hatósági közvetítéssel kapcsolatos folyamatos gondok, a nagytőke hiánya a tömegélelmiszeri cikkek kiskereskedelmében a köztéri piacok visszaállítását vonták maguk után. Az újra árusító piacterekre a csarnoki szabályrendelettel majdnem teljesen megegyező szabályzat vonatkozott.²⁴

Budapest az európai nagyvárosok sorában egyedülálló helyet foglal el azzal, hogy vásárcsarnokai megőrizték eredeti funkciójukat és formájukat.²⁵ A központi vásárcsarnok épületében a II. világháború során jelentős károk keletkeztek, amit a hatvanas években tetézték azzal, hogy lifttömböket alakítottak ki, és zárt pavilonok sora épült fel egész bódévárost alkotva. Az épület szerkezete elhasználódott, korrodálódott, tönkrementek a pillérek, így 1991-ben az életveszélyessé vált épületet bezárták. 1991 és 1994 között újították fel az épület eredeti funkciójának megfelelően.

A később épült piacok, vásárcsarnokok minőségüket tekintve nem hasonlíthatók az első hathoz. 1904-ben újabb tízéves újabb csarnoképítési programot vázoltak fel. 1929-ben piac nyílt a budai Flórián téren, 1930-ban a Krisztina körúton, ami 1945-ben elpusztult. 1931-ben a Garay téren nyílt piac, 1929-1932 között felépült az Élelmiszer Nagyvásártelep. 1931-

²² Varga Judit: Vásárcsarnokok a századfordulón. Az élelmiszer-ellátás változó funkciói Budapesten a századfordulón, In: História 2000/1. szám 24. oldal

²³ Varga Judit: Vásárcsarnokok a századfordulón. Az élelmiszer-ellátás változó funkciói Budapesten a századfordulón, In: História 2000/1. szám 24. oldal

²⁴ Varga Judit: Vásárcsarnokok a századfordulón. Az élelmiszer-ellátás változó funkciói Budapesten a századfordulón, In: História 2000/1. szám 24. oldal

²⁵ Nagy Gergely: Budapesti vásárcsarnokok a századfordulótól napjainkig 1997. 7. oldal

ben a Haller téren országos vásártér épült. 1931-1933-ban a Ferdinánd és Széna téren, 1933-ban a Bosnyák téren, 1934-ben a Budagyöngyén, 1935-ben Szent Imre városban, 1953-ban a Széna téri helyett a Fény utcai, 1961-ben Bosnyák téri, 1972-74-ben az Újpesti vásárcsarnok épült meg, Békásmegyeren pedig 1978-ban.

Számos piacot, illetve csarnokot újíítottak fel, építettek át az elmúlt években, közülük a legnagyobb visszhangot kiváltó épület az egykori Ferdinánd téren 2002-ben megnyitott Rajk László tervezte Lehel téri piac.

A piaci funkció változásának egyik terméke volt a csarnok kitermelése, de emellett megmaradt az archaikus forma, amikor az emberek meghatározott napokon elviszik egy-egy helyre azt, amit el akarnak adni, és ott árulnak napestig. Jellemző folyamat volt a vásárok iparszerűsödése, különböző területeken, az év meghatározott szakaszában szakvásárok rendezése. Később megjelent a nagyáruház, majd az üzletközpont, ami a pihenés és szórakozás lehetőségét egyszerre kívánja nyújtani, de „város és vásár napjainkban is egymást feltételező fogalmak.”²⁶

Felhasznált irodalom:

Gerő András: Két millennium Magyarországon, In: Mozgó Világ 2002/8. szám

Gerő András: Piac a csarnokban, In: Lehel (tér - piac – vásár - csarnok) szerkesztette: Csordás Gábor, 2003. Jelenkor Kiadó

Lehel: a kofahajó, In: Beszélő 2002/2. szám

Markó Miklós: Közhasznú építkezések, In: Budapesti negyed 1995. tél

Nagy Gergely – Szelényi Károly: Budapesti vásárcsarnokok a századfordulótól napjainkig 1997.

Varga Judit: Vásárcsarnokok a századfordulón. Az élelmiszer-ellátás változó funkciói Budapesten a századfordulón, In: História 2000/1. szám

Link:

<http://www.valtozovilag.hu/t365/tux0922.htm>

<http://www.csapi.hu>

²⁶ Gerő András: Piac a csarnokban, In: Lehel (tér - piac – vásár - csarnok) szerkesztette: Csordás Gábor, 2003. Jelenkor Kiadó 42. oldal